

KONVERGENCIJA KOMUNIKACIJA NA DNEVNOM REDU

Dušan Babić

23. mart 2004.

(John V. Pavlik i Shawn McIntosh: *Konvergencija medija: Uvod u masovne komunikacije*, izdavač Pearson Education Inc., Boston, 2004. g.)

Sveukupna istorija prirodnih, društveno-kulturnih i političkih nauka u znaku je fenomena kovergencije. Sam pojam potiče iz osamnaestog vijeka. Prvobitno je konvergencija značila kretanje ka ujedinjenju ili jednoobraznosti, ali postepeno je ova riječ pretrpjela značajnu semantičku promjenu. Naprimjer, konvergenciju u politici su naširoko razrađivali i o njoj raspravljali političari, naučnici, akademici, istoričari i ljudi sličnih profesija sa različitih političkih i filozofskih stanovišta, naročito sredinom sedamdesetih godina dvadesetog vijeka. Tada su se složili, odnosno iskristalisao se stav da konvergencija u politici znači postizanje zajedničkog cilja ili ciljeva korištenjem različitih političkih sredstava, taktika, strategija i sl. Naravno, pokazalo se da je to – utopija.

Konvergencija je fenomen u prirodi i društvu i čovječanstvo još uvijek traga za sveobuhvatnom definicijom konvergencije. Međutim, značenje konvergencije u masovnim komunikacijama je izazvalo najvatrenije rasprave, pogotovo ako se ovaj fenomen stavi u širi društveno-kulturni kontekst. Za sada se jedini konsenzus postignut oko kovergencije odnosi na tehnološki aspekt ovog fenomena. Svi su se složili da su nove informacijske i komunikacijske tehnologije (ICT) imale najviše koristi od konvergencije. Ipak, i dalje smo svjedoci rasprava *za i protiv* oko toga do koje mjere bi čovječanstvo moglo imati koristi od konvergencije novih ICT, odnosno da li bi one čak mogle naškoditi ljudskom rodu.

Nedavno sam čitao jednu zadivljujuću knjigu: *Konvergencija medija: Uvod u masovne komunikacije*, čiji su autori John V. Pavlik i Shawn McIntosh. Pavlik je profesor na Univerzitetu Rutgers u državi New Jersey i manje je poznat medijskoj zajednici u regiji, ali McIntosh je aktivno učestvovao u radionici o Internet novinarstvu u

okviru Drugog univerziteta komunikacija jugoistočne Evrope (Sarajevo, juni 2003. g.) koju je organizovao Media plan institut. Shawn McIntosh je profesor *online* novinarstva na Univerzitetu Columbia u državi New York. Izdavač je bostonski Pearson Education, Inc. 2004. godine.

Privlačan omot knjige

Knjiga je veoma rijetkog formata (27,5 x 21,5 cm) i privlačnog dizajna. Ustvari, ovaj inovativni grafički dizajn omota knjige, kao i knjige u cjelini, potvrđuje da nove ICT imaju značajan uticaj na rad dizajnera.

Mona Liza ili Đokonda («Žena koja se smiješi») je jedna od najpoznatijih slika svih vremena, posebno zbog tajanstvenog poluosmjeha. Omot knjige predstavlja varijaciju ovog portreta, predstavljenu pointilističkom tehnikom, ali umjesto upotrebljavanja obojenih tačaka, korišteni su binarni brojevi, čime se simbolizuje digitalno doba, odnosno informacijsko društvo, odnosno komunikacije u cyberspaceu, ili bilo koji drugi pojam koji vam se sviđa. Ili, jednostavno, jedna čarobna riječ – Internet. Štampana na 563 stranice, ova knjiga odražava dramatične promjene koje se dešavaju u medijskom sektoru.

Autori tvrde da postoje tri osnovna pristupa u predavanjima o medijima i masovnim komunikacijama početkom 21-og stoljeća: (1) ignorisanje promjena do kojih su doveli digitalni mediji, (2) odbacivanje tradicionalnih medijskih navika i principa i objavljivanje nove digitalne utopije i, (3) kao što kaže ova knjiga, integrisanje postojećih elemenata starog sa novim uslovima i principima digitalnih medija i Interneta.

Ovo djelo ne treba posmatrati kao klasični školski ili univerzitetski udžbenik, ili nešto tome slično, već kao jedinstvenu zbirku koja se dotiče i objašnjava sve aspekte novih medija. Na ovu knjigu bi se takođe moglo gledati kao na most između starih i novih medijskih navika koje se dramatično mijenjaju.

Jedinstvena organizacija knjige

Konvergencija medija je organizovana u pet dijelova i 16 poglavlja. Kao što kažu autori, da bi se «ispunile potrebe podučavanja iz naše jedinstvene perspektive o ovom predmetu, napisali smo knjigu sa jedinstvenom organizacijom». Radi pružanja jasnije slike potencijalnim i zainteresovanim čitaocima, ovdje ću navesti sve dijelove i poglavlja:

Prvi dio: Medijska slika koja se mijenja; Prvo poglavlje, Masovne komunikacije i njihova digitalna transformacija; Drugo poglavlje, Medijska pismenost i etika.

Drugi dio: Format masovnih komunikacija; Treće poglavlje, Novine i časopisi; Četvrto poglavlje, Fotografija i filmovi; Peto poglavlje, Muzički snimci, radio i televizija; Šesto poglavlje, Digitalni mediji: *online* i sveprisutni.

Treći dio: Kako digitalni mediji mijenjaju naš svijet; Sedmo poglavlje, Pohranjivanje, predstavljanje i ponovno korištenje digitalnog sadržaja; Osmo poglavlje, Korisnički *interface*: Interakcija sa digitalnim sadržajem; Deveto poglavlje, Približavanje masovnih komunikacija masama: Distribucija digitalnog sadržaja.

Četvrti dio: Medijske perspektive; Deseto poglavlje, Novinarstvo; Jedanaesto poglavlje, Zabava; Dvanaesto poglavlje, Oglašavanje i odnosi s javnošću.

Peti dio: Mediji: Širi pogled; Trinaesto poglavlje, Medijsko istraživanje i efekti: Od filma do interneta; Četrnaesto poglavlje, Zakon o komunikacijama i regulacija u digitalnom dobu; Petnaesto poglavlje, Masovne komunikacije i politika u digitalnom dobu; Šesnaesto poglavlje, Mediji i konvergencija: Međunarodna perspektiva.

Prvi dio daje osnovne teorije o masovnim komunikacijama i uvodi osnovne koncepte digitalnih komunikacija. Naglasak je stavljen na medijsku pismenost kao ključni momenat koji pomaže studentima da nauče da kritički promišljaju o medijima, između ostalog i o etičkim pitanjima.

Drugi dio se bavi tradicionalnim štampanim medijima – knjigama, novinama i časopisima, ali takođe i filmom, radijom i TV. Ima tu zanimljivih zapažanja, kao naprimjer da se rani dani filma mogu porediti sa ranim danima *World Wide Web-a*, «gdje tehnološka ograničenja limitiraju medij, ali i predstavljaju pokretačku snagu u njegovom razvoju».

Autori konkretno primjećuju da se teme razrađene u trećem dijelu «obično ne izučavaju u okviru predmeta masovnih komunikacija, ali one pružaju intelektualnu osnovu za razumijevanje kako digitalni mediji djeluju u masovnim komunikacijama i društvu.» Deveto poglavlje ovog dijela precizira da svaka osoba u digitalnom dobu može distribuirati digitalne sadržaje *online* po niskoj cijeni. Ono sugerše nekoliko prednosti, ali istovremeno i nekoliko popratnih efekata. Prednosti bi mogle biti u decentralizaciji medija, a popratni efekti u slobodi od neodgovornosti u kontekstu pitanja čija regulativa se primjenjuje u komunikacijama u *cyberspace*? Ili čija jurisprudencija ili pravni sistem će se koristiti i prevagnuti?

Četvrti dio je naročito interesantan za novinare jer deseto poglavlje (*Novinarstvo*) objašnjava ulogu koju ima novinarstvo u kontekstu novih ICT. Bar iz evropske perspektive, malo neobično djeluje da su zajedno razrađeni – *Oglašavanje* i *Odnosi s javnošću* (dvanaesto poglavlje).

I, konačno, peti dio razrađuje širi kontekst novih ICT i njihov društveno-kulturni i politički uticaj. Naprimjer, u *Zakonu o komunikacijama i regulaciji u digitalnom dobu* (četrnaesto poglavlje) se objašnjava osnova medijske i komunikacijske regulacije, smješteno u kontekstu slova i duha Prvog amandmana. Ovo pitanje, kao i još neka pitanja karakteristična za ovu zemlju (SAD) koja su ovdje razrađena, predstavljaju, po mom skromnom mišljenju, slabiji dio ovog inače odličnog djela, osim ako autori vjeruju da je *Pax Americana* već na djelu i u digitalnoj sferi.

Ova zaista zadivljujuća knjiga takođe nudi neke praktične i instruktivne alatke, nazvane «Specijalne odlike», tj. antrfile/boks s primjerima i aplikacijama ključnih pitanja vezanih za digitalne medije, napravljene da bi pomogle studentima da steknu saznanja o novim ICT. Ovdje ću samo pomenuti *Medijske kvizove* uz pomoć kojih se određuje u kojoj mjeri studenti razumiju pitanja vezana za digitalne medije i koji potiču njihovo interesovanje za njih.

Međunarodne perspektive: Oslobođajući i prijeteći kontekst

U ovoj knjizi se radi o razumijevanju kako konvergencija novih ICT može istovremeno biti i oslobađajuća i prijeteća. Pored spektakularnih tehničkih promjena, svijet je takođe svjedok dramatičnih društvenih, kulturnih i političkih promjena. Profesionalci iz medijskog i komunikacijskog sektora, a takođe i potrošači, suočeni su sa mnogobrojnim izazovima u kompleksnoj sferi suptilnih odnosa i međudnosa, procesa i posljedica u digitalnom dobu, što se sve skupa još uvijek ne može pravilno izmjeriti, naročito u kontekstu ozbiljnih popratnih efekata.

«Prožimanje informatike, telekomunikacija i medija u digitalnom okruženju je poznato kao **konvergencija**, mada se naučnici još uvijek ne slažu oko tačne i kompletne definicije ove riječi», glasi jedna rečenica u knjizi, ali kontroverze oko sadržaja konvergencije i komunikacija su ono što bi trebalo najviše zasmetati. McLuhanov credo: «Medij je poruka», skovan ili smišljen šezdesetih godina dvadesetog vijeka, danas se ne može primijeniti, jer su tek nove ICT dokazale da je bitna poruka, a ne medij. Medij je sredstvo, mašina, i to je kraj priče.

Apsolutno je nemoguće izučiti sve probleme u rapidno mijenjajućem svijetu digitalnih medija. Međutim, medijski profesionalci, a na prvom mjestu početnici, trebali bi intenzivno učiti, bez obzira da li putem klasičnog obrazovanja, ili učenja na daljinu, ili virtualnog obrazovanja, ali udžbenici još uvijek predstavljaju nezamjenjivo sredstvo. Ako je to tako, želio bih ovdje da predložim pravljenje skraćene verzije ove knjige za zemlje jugoistočne Evrope, pod pokroviteljstvom, recimo, Pakta stabilnost za jugoistočnu Evropu ili Mreže za profesionalizaciju medija u jugoistočnoj Evropi (SEENPM). Ovaj posao bi mogla obaviti jedna ili više institucija koje se bave medijskim obrazovanjem u regionu. Autori već pripremaju ažurirano izdanje knjige i mogli bi ga djelimično prepraviti ili dodati nove odjeljke u skladu sa medijskim specifičnostima regiona.

Jedan od najvažnijih političkih ciljeva zemalja jugoistočne Evrope je borba protiv digitalnog jaza koji se još uvijek širi u nekim dijelovima regiona! Ovo možda izgleda kao pitanje od marginalnog značaja za, generalno, još uvijek siromašne zemlje u kojima stotine hiljada ljudi nema zaposlenje i živi u siromaštvu. Ali, smanjenje siromaštva podrazumijeva slobodu pristupa informacijama. Ljudi koji dobijaju više informacija imaju moć da donose bolje odluke. Dakle, premošćavanje digitalnog jaza ne predstavlja luksuz, već imperativ. Ovaj region mora postati digitalan.